

Conf. univ. dr. **Ionuț Andrei BARBU**

**DREPT PENAL
PARTEA GENERALĂ**

Curs universitar

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Conf. univ. dr. **Ionuț Andrei BARBU**

DREPT PENAL
PARTEA GENERALĂ

Curs universitar

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2022-

Capitolul I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL PENAL

Secțiunea 1

Noțiunea de „drept penal”. Obiectul dreptului penal. Scopul dreptului penal

1.1. Noțiunea de „drept penal”

Pentru a asigura bunul mers al societății, la nivelul acesteia trebuie să existe reguli certe care să stabilească modul în care activitățile/procesele se derulează. Regulile care guvernează o societate sunt transpuse prin legi, ordonanțe, hotărâri ale instituțiilor implicate activ în crearea ordinii de drept. Având în vedere că membrii societății încalcă deseori aceste reguli, creând un dezechilibru social, statul, văzut ca garant al drepturilor și valorilor sociale, a fost nevoit să contracareze aceste fapte prin crearea unui cadru legal care să stabilească ce comportamente constituie infracțiuni și care sunt sancțiunile aplicabile făptuitorilor. Instrumentul prin care statul luptă împotriva comportamentelor antisociale de o gravitate medie spre ridicată este reprezentat de dreptul penal.

Necesitatea dreptului penal are la bază faptul că unele valori sociale capătă un caracter fundamental pentru grupul social, astfel că se impune o ocrotire mai severă și cu mijloace de constrângere mai eficiente, spre deosebire de alte valori sociale, care ar putea fi ocrotite și prin alte mijloace¹.

Dreptul penal este una dintre ramurile dreptului cu vizibilitate în toate aspectele vieții sociale. Legăturile cu dreptul penal se realizează încă din fragedă pruncie, regulile stabilite de această ramură a dreptului se împletesc cu regulile de conviețuire socială dictate de normele morale².

Noțiunea de „drept penal” comportă două accepțiuni, aceea de *ramură distinctă de drept*, și aceea de *știință a dreptului*, și a beneficiat de numeroase definiții de-a lungul timpului din partea a diferiți autori³.

Privit ca ramură de drept, dreptul penal înglobează un complex de norme juridice care au ca obiect protecția valorilor sociale și care au la bază o serie de principii. Din perspectiva

¹ I. Pascu, A.S. Uzlău, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 1.

² N. Neagu, *Drept penal. Partea generală*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 7.

³ L.V. Lefterache, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2019, pp. 3-4; M.A. Hotca, *Manual de Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2017, pp. 8-9; C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2016, pp. 22-24; I. Pascu, A.S. Uzlău, Ghe. Muscalu, *Drept penal. Partea Generală*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2016, pp. 1-2; Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală conform noului Cod penal*, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 1; C. Bulai, B.N. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 2; T. Dima, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 3-a, revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 2.

imaginii dreptului penal ca și știință a dreptului, acesta a fost definit ca fiind „grupul disciplinelor care au de studiat crima ca fenomen juridic – infracțiunea – conflictul de interese juridice produs de actele criminale, consecințele juridice ale crimei – pedeapsă și reparațiune”¹.

Dreptul penal se ocupă cu studiul normelor juridice prin care se prevede în ce condiții o faptă este infracțiune, felul acesteia, sancțiunile ce se aplică în cazul săvârșirii lor, precum și răspunderea penală în scopul apărării ordinii de drept în cadrul societății, împotriva comiterii unor asemenea fapte ilicite².

Studierea normelor juridice de drept penal se impune ca o necesitate în contextul în care acestea trebuie să fie în directă concordanță cu evoluția societății, pentru a putea fi întotdeauna în măsură să corespundă cerințelor sociale la un anumit moment dat³.

Definim „**dreptul penal**” ca fiind *totalitatea normelor juridice care stabilesc ce fapte constituie infracțiuni, condițiile răspunderii penale, precum și sancțiunile ce urmează a fi aplicate de către instanțele judecătorești persoanelor care au săvârșit infracțiuni, în scopul apărării celor mai importante valori sociale ale statului de drept*⁴.

Din conținutul definiției de mai sus se prefigurează instituțiile fundamentale ale dreptului penal, respectiv infracțiunea, sancțiunea și răspunderea penală.

Astfel, se poate constata că **obiectul dreptului penal** este reprezentat de sfera relațiilor de apărare socială⁵ prin aceea că dreptul penal nu poate fi analizat în afara relațiilor sociale pe care trebuie să le protejeze, pe de o parte, prin existența normelor juridice penale care impun o anumită conduită cetățenilor, una de conformare la norme, și, pe de altă parte, prin aplicarea sancțiunilor împotriva celor care au nesocotit normele, aflându-se astfel într-un raport juridic de conflict⁶.

Într-o accepțiune plastică, dar totodată corectă, se afirmă că dreptul penal este „câinele de pază” al ordinii sociale, revenindu-i misiunea apărării valorilor fundamentale în societate⁷.

Aliniindu-se la Codurile penale europene, actuala reglementare penală nu prevede în mod expres scopul legii penale⁸, însă acesta este reprezentat de apărarea valorilor sociale împotriva infracțiunilor care trebuie combătute prin mijloacele sale specifice.

¹ A se vedea I. Tanoviceanu în T. Dima, *Drept penal. Partea generală*, ed. a 3-a revăzută și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 11.

² M.I. Rusu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 5.

³ M. Gorunescu, I.A. Barbu, M. Rotaru, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 7.

⁴ C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a 4-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 8; Al. Boroi, *op. cit.*, p. 2.

⁵ V. Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Asociația Română de Științe Penale, Ed. Tempus, București, 2000, p. 28; C. Mitrache, Cr. Mitrache, *op. cit.*, p. 9.

⁶ I. Oancea, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1994, p. 7; M. Zolyneak, M.I. Michinici, *Drept Penal. Partea generală*, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1999, p. 9.

⁷ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 9.

⁸ În vechiul Cod penal, scopul legii penale era prevăzut în art. 1. Acesta prevedea: „legea penală apără, împotriva infracțiunilor, România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept”.

În sfera valorilor sociale ce trebuie ocrotite se circumscriu persoana cu atributele sale, proprietatea publică și privată, precum și statul sub aspectul apărării suveranității, independenței, unității și indivizibilității acestuia.

Scopul dreptului penal, văzut ca principal instrument de realizare a politicii penale, este a apăra societatea în ansamblu și membrii ei în particular, împotriva oricăror fapte antisociale ce cad sub incidența legii penale¹.

Au existat opinii potrivit cărora dreptul penal nu reglementează relații sociale proprii, ci sancționează numai încălcări grave ale relațiilor sociale reglementate de alte ramuri de drept, astfel, dreptul penal nu are caracter autonom, ci dimpotrivă, dreptul penal ar fi o ramură de drept independentă de alte ramuri de drept, deci o ramură complementară altor ramuri de drept².

Dreptul penal are legături mai strânse sau mai puțin strânse cu tot sistemul de ramuri de drept, aspect ce evidențiază faptul că în reglementarea juridico-penală a relațiilor de apărare a valorilor sociale sunt avute integral în vedere și reglementările date acestor relații, prin normele aparținând altor ramuri de drept³.

Actele ce conțin normele juridice penale sunt reprezentate în primul rând de Codul penal, și respectiv de „legile organice, ordonanțele de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege” (art. 173 C. pen.).

Având în vedere caracterul normelor, respectiv generale și speciale pe care le conține, Codul penal este structurat în două părți. Partea Generală se regăsește în cadrul art. 1-187 și reglementează cadrul legal referitor la aplicarea legii penale în timp și spațiu, la infracțiune, la sancțiunile de drept penal. Partea specială se întinde de la art. 188 până la art. 446 și cuprinde norme referitoare la incriminări.

Această structură „bipartită”⁴ determină crearea opiniei că dreptul penal are ca subramuri Partea generală și Partea specială. Cele două sunt într-o relație de interdependență având în vedere că normele din Partea generală sunt aplicabile normelor din Partea specială în integralitatea lor, iar acestea din urmă ar fi lipsite de aplicabilitate practică în lipsa dispozițiilor generale.

Secțiunea a 2-a

Principiile fundamentale ale dreptului penal

Elaborarea și aplicarea normelor juridice de drept penal nu se pot realiza fără respectarea unor linii călăuzitoare, a unor reguli de maximă generalitate, care guvernează ansamblul sistemului juridic, conferindu-i acestuia omogenitate și coerență. La aceasta se referă principiile fundamentale ale dreptului penal⁵.

În Codul penal actual nu sunt prevăzute expres principiile fundamentale ale dreptului penal, nici nu sunt instituite reguli care să prevadă vreo limitare nu numai a puterii sancționatoare a statului, dar și a posibilității de incrimina fapte ca infracțiuni. Singurul

¹ V. Dobrinioiu, W. Brânză, *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, Ed. Lumina Lex, București, 2003, p. 17 în T. Dima, *op. cit.*, p. 5.

² T. Dima, *op. cit.*, p. 5.

³ C. Bulai și B. Bulai în I. Pascu, A.S. Uzlău, *op. cit.*, p. 6.

⁴ T. Dima, *op. cit.*, p. 6.

⁵ M. Gorunescu, I.A. Barbu, M. Rotaru, *op. cit.*, p. 8.

principiu prevăzut în legislația penală, dintre cele considerate fundamentale, este principiul legalității. Este deci sarcina doctrinei să dezvolte în cursurile și tratatele de drept penal regulile călăuzitoare ale acestei materii¹.

Doctrina² a evidențiat inexistența unui punct de vedere unitar cu privire la numărul și conținutul acestora, însă un lucru este cert, și anume că principiile fundamentale guvernează întregul drept penal.

Cunoscând principiile fundamentale proprii unui sistem de drept penal, se poate stabili doctrina sau sistemul de politică penală căruia îi aparține respectivul sistem de drept penal³.

Se evidențiază următoarele principii fundamentale ale dreptului penal: principiul legalității, principiul egalității în fața legii penale, principiul umanismului, principiul personalității răspunderii penale, principiul că infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale, principiul prevenirii faptelor prevăzute de legea penală și principiul corespondenței normelor juridice penale cu realitatea obiectivă.

2.1. Principiul legalității

Principiul își are originile în prevederile Declarației universale a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la data de 10 decembrie 1948, fiind un principiu ce se aplică atât la nivel național cât și internațional.

Ideea pe care principiul o transmite este aceea că aplicarea legii penale se face în sfera legalului, respectiv a normelor de drept penal. Legea este cea care prevede până unde poate se întinde aplicarea legii penale (*nullum crimen sine lege*).

Principiul legalității se regăsește consacrat în cadrul art. 1 și 2 C. pen., fiind punctate în cadrul acestora legalitatea incriminării și legalitatea sancțiunilor de drept penal.

Astfel, conform art. 1 C. pen., vorbim despre legalitatea incriminării atunci când „(1) Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni. (2) Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită”.

Textul de lege de mai sus transpune faptul că nicio persoană nu poate fi trasă la răspundere penală pentru săvârșirea unei fapte, dacă acea faptă, la momentul săvârșirii sale, nu era prevăzută de legea penală ca fiind infracțiune.

Art. 2 C. pen. prevede legalitatea sancțiunilor de drept penal prin aceea că: „(1) Legea penală prevede pedepsele aplicabile și măsurile educative ce se pot lua față de persoanele care au săvârșit infracțiuni, precum și măsurile de siguranță ce se pot lua față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală. (2) Nu se poate aplica o pedeapsă ori nu se poate lua o măsură educativă sau o măsură de siguranță dacă aceasta nu era prevăzută de legea penală la data când fapta a fost săvârșită. (3) Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită și aplicată în afara limitelor generale ale acesteia” (*nulla poena sine lege*).

În ceea ce privește sancțiunile aplicabile în cazul săvârșirii unei infracțiuni, pedepsele, măsurile educative și măsurile de siguranță prevăzute de legiuitor nu pot fi dispuse decât în

¹ N. Neagu, *op. cit.*, p. 15.

² C. Mitrache, Cr. Mitrache, *op. cit.*, p. 27; C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 48; M.I. Michinici, *op. cit.*, p. 28.

³ I. Pascu, A.S. Uzlău, *op. cit.*, p. 10.